

Vrijednosti poučavanja matematike, 2. dio

Philipp Legner, London, Ujedinjeno Kraljevstvo

U prošlom broju Miš-a mogli ste pročitati prvi dio članka mladog matematičara i programera **Philippa Legnera** o vrijednostima učenja matematike. U ovom članku slijedi nastavak: rasprava o vrijednosti matematike kao discipline i o njezinoj kulturološkoj vrijednosti.

2. Vrijednost matematike kao discipline

Matematičar je, poput slikara ili pjesnika, tvorac uzoraka. To što su njegovi uzorci trajniji od njihovih, to je stoga što su načinjeni od ideja.

G. H. Hardy

Uvod

Prethodno se poglavlje¹ bavilo učenjem matematike zato da bi se rješavali matematički problemi, bilo da su oni postavljeni u apstraktnom kontekstu ili u stvarnom svijetu (uključujući školu, primjerice na nastavi geografije ili prirodoslovlja, te u inženjerstvu ili pri vođenju osobnih financija).

Ovo će se poglavlje baviti *matematičkim razmišljanjem i zaključivanjem* kao neovisnom vještinom koja se

može primijeniti na matematičke zadatke, ali i na širok spektar ostalih problema, školskih predmeta i raznih životnih situacija.

Što je "matematičko razmišljanje"?

Tradicionalno poučavanje matematike, zajedničko Ujedinjenom Kraljevstvu i Sjedinjenim Američkim Državama, sastoji se većinom od pamćenja činjenica i formula, primjene određenih postupaka i algoritama te, u manjoj mjeri, razumijevanja nekih temeljnih koncepata [1, i mnogo sličnih izvora]. Međutim, rijetko se događa da učenici moraju *izvoditi* matematiku, primjerice, istražujući neki nepoznati problem.

U članku *A Mathematician's Lament*² [2], Paul Lockhart to uspoređuje s učenicima glazbe koji uče čitati i prepisivati note, a da nikad nisu čuli ili odsvirali ikakvu glazbu. Ili s umjetnicima koji uče o

Philipp Legner, magistar matematičkog obrazovanja, softverski inženjer u Googleu, London, UK, philipp@legner.com
Naslov originala: *The Value of Teaching Mathematics* by Philipp Legner, February 2013.
Izvor: <https://mathigon.org/downloads/value-of-mathematics.pdf>

¹ Vidi Miš broj 97, prosinac 2018.

² Prijevod članka pod naslovom *Matematičareva jadikovka* objavljen je u Miš-u 47, 2008. i u Miš-u 48, 2009.

bojama, kistovima i bojenju po brojevima, a da nikad nisu sami naslikali nešto novo.

Vjerujem da bi trebalo biti barem jednako važno naučiti “matematički misliti”, kao što je važno naučiti aritmetiku i algebru. Međutim, prilično je teško definirati *matematičko razmišljanje*, što je sažeo Seymour Papert u članku *Teaching Children to be Mathematicians vs. Teaching about Mathematics* [3]:

Kad netko postaje matematičar, uči li nešto drugo i općenitije od zadanog sadržaja pojedinih matematičkih tema? Postoji li uopće nešto poput matematičkog načina razmišljanja? Može li se to naučiti i poučavati? I kad se to jednom usvoji, postaje li onda učenje pojedinih tema (poput onih kojima su opsjednuti elitisti i praktičari) sasvim jednostavno?

Papert pod *elitistima* smatra matematičare koji vjeruju da “trivijalnost” kakve se poučavaju u školama kvare proučavanje “pravih matematičkih struktura”, dok *praktičari* misle da treba učiti samo aritmetičke vještine potrebne u stvarnome životu.

U nastavku Papert daje primjer takvog *matematičkog načina razmišljanja*, sadržanog u programskom jeziku LOGO. On opisuje kako će igranje s LOGO-om dovesti djecu do matematičkog razumijevanja pa će im učenje tema poput algebre ili geometrije biti mnogo lakše.

Računalno programiranje samo je jedno sredstvo koje bi moglo voditi k takvom *matematičkom načinu razmišljanja*, a svi takvi pristupi moraju imati nekoliko zajedničkih svojstava:

- Djeca moraju imati mogućnost istraživanja, ispitivanja i igranja, s pristupom usmjerenim prema projektu (a ne prema problemu). To također uključuje *debugiranje*: pronalaženje propusta i pogrešaka u svojim postupcima.
- Korisno je imati fizički objekt o kojem treba razmišljati, kao na primjer model zrakoplova kojim upravlja računalni program. Također je potreban precizan jezik za razmišljanje i izražavanje ideja.
- Djeca bi se trebala jednostavno “zaljubiti” u ideje i te objekte.

Papert zaključuje primjedbom da “izbor sadržaja, pogotovo za mlađi uzrast, treba biti prvenstveno u funkciji prikladnosti za razvoj [tih neformalnih matematičkih osnova]”.

Matematika razvija snagu mozga i trenira um

Matematika je poznata po tome što je teška. Dok u geografiji ili povijesti uvijek možete napisati esej o temama (čak i lošim) koje zapravo ne razumijete, matematika zahtijeva jasan uvid u temeljne koncepte ili potrebne sadržaje. Ne razumijete li pitanje, gotovo je nemoguće pokušati dati rješenje.

S druge strane, matematika nam pokazuje što je sve naš um sposoban učiniti. To što testovi inteligencije uvijek sadrže brojne matematičke i logičke slagalice nije slučajnost. Učenje matematike vježba naš mozak na potpuno drukčiji način od svih ostalih aktivnosti.

O odnosu matematike i mozga postoje brojna istraživanja, koja se protežu od područja obrazovanja do neuroznanosti. Posebno zanimljiv primjer prikazali su Blaira, Gambsonb, Thornec i Bakera 2004. godine. Oni u [4] navode kako je značajan porast prosjeka IQ-a u SAD-u tijekom prošlog stoljeća (za oko 20 bodova!) mogao biti uzrokovan ili barem povezan s većim “spoznajnim zahtjevima matematičkog kurikuluma za mlade učenike”. Nastavak istraživanja ove teme (u raznim područjima) dat će odličan uvid u snagu i korisnost matematike.

Vrijednost logike i dokaza

Dokaz je skup logičkih argumenata koji stavljaju neku tvrdnju van svake sumnje. U čistoj matematici, dokaz je često jednako važan kao i sam poučak jer može sadržavati brojne detalje o tome *zašto* je ta tvrdnja istinita i kako se to odnosi na ostala polja matematike. Dokaz je samo jedan dio matematičkog misaonog procesa – i to obično njegov posljednji dio. Ali upravo je dokaz to što karakterizira matematiku i što je čini drukčijom od svih ostalih znanosti: dokaz nam dopušta da budemo apsolutno sigurni da je neki rezultat istinit [detaljnije u 5].

Kao što navodi Gila Hanna u [6], vrijednost dokaza u nekim poljima i primjenama matematike u novije vrijeme postaje sporna, posebice nakon prihvaćanja valjanosti dokaza dobivenih s pomoću računala (primjerice, dokaz poučka o četiri boje) ili razvojem "dokaza bez znanja" i "holografskih dokaza".

Sami dokazi ne moraju imati posebno veliku važnost u srednjoškolskom matematičkom obrazovanju – ali proces *razvijanja* dokaza zasigurno ima. Zahitijevati od učenika da dokažu neku tvrdnju znači natjerati ih da misle logično, da strogo ispitaju svaku izjavu i da obrazlože svoja objašnjenja. Prema Hanni [6], za matematičko poučavanje dokazi su velika prilika, ali predstavljaju i izazovan zadatak jer učenici trebaju naučiti pravila matematičkog argumentiranja:

Predobro znamo da mnogi učenici imaju poteškoća u slijeđenju logičke rasprave bilo kakve vrste, a kamoli matematičkog dokaza. [...] Trebamo pronaći načine [...] i pomoći im da savladaju vještine i postignu potrebno razumijevanje. Ne uspijemo li u tome, odričemo se vrijednog alata za poučavanje, a učenicima uskraćujemo pristup osnovnom elementu matematike.

Precizan matematički jezik

Kad pišemo o matematici ili kad dokazujemo neki poučak, kao što je to predloženo u prethodnoj cjelini, važno je upotrijebiti jasan i precizan jezik i predstaviti ideje na logičan i dobro strukturiran način. Treba razmotriti sve različite mogućnosti i sve potrebne podatke ili varijable.

Prema osobnom iskustvu, mislim da je ta vještina vrlo korisna u mnogim drugim područjima života: od pisanja eseja i novinarstva do držanja govornih prezentacija. U svim tim slučajevima informacija treba biti predstavljena na jasan i pristupačan način, a to je najbolje ako se koristi logički i *matematički* pristup.

Naravno, tu su uključene i mnoge druge vještine, poput kreativnosti ili jezika, ali logična struktura

i jezgrovita objašnjenja zasigurno su vrlo dobar početak.

Sažetak

U ovom se poglavlju raspravljalo o matematičkom razmišljanju kao vještini neovisno o praktičnim primjenama o kojima je bilo govora u prvom poglavlju³. Premda je teško *definirati* matematičko razmišljanje, bilo je lako naći medij za *poučavanje* logičkog i matematičkog razmišljanja: od računalnog programiranja u LOGO-u, do učenja dokaza. Međutim, kao što je gore navedeno, to donosi mnogo izazova.

Kroz poglavlje su navedene i neke *vrijednosti* matematičkog razmišljanja. To je primjerice jačanje snage mozga i povećanje IQ-a te razvijanje preciznijeg jezika za izražavanje svojih misli i ideja.

Vrlo popularne slagalice i mozgalice, poput sudokua ili Rubikove kocke, pokazuju da vježbanje matematičkog i logičkog zaključivanja ne mora uopće biti suhoparno i dosadno. Bilo bi izvrsno kad bi se slična uzbuđenja mogla uvesti u školsku matematiku.

3. Kulturološka vrijednost matematike

Pravilno promatrana, matematika ne posjeduje samo istinu, nego i vrhunsku ljepotu – hladnu i asketsku, poput ljepote skulpture, neprivlačnu dijelovima naše slabije prirode, bez veličanstvene raskoši slikarstva ili glazbe, pa ipak krajnje čistu i sposobnu za nepokolebljivo savršenstvo kakvo samo najveća umjetnost može pokazati.

Bertrand Russell, *Study of Mathematics*

Pregled

Ovo je poglavlje o kulturološkoj vrijednosti poučavanja onih matematičkih tema koje za ogromnu većinu učenika ne moraju imati nikakvu praktičnu primjenu u životu. Važno je napomenuti da to

³ U prošlom broju Miš-a

nije isto što i etnomatematika. Etnomatematika proučava kako kultura utječe na matematiku i matematičko poučavanje (vidi [7]), a ovo poglavlje govori o tome kako matematika podiže vrijednost našoj kulturi.

Napominjem da su zbog prirode ove teme mišljenja i primjeri u ovom poglavlju vrlo subjektivni i osobni. Pokušat ću istaknuti određeni broj različitih gledišta, ali ograničenja ovog rada ne dopuštaju mi detaljniju raspravu.

Matematika kao jezik Svemira

Na početku ovog poglavlja želim citirati uvodni članak iz *Daily Telegrapha* (19. kolovoza 1998.) koji se pojavljuje u [1].

Matematika je glavni ključ Svemira. Njezine tajne skrivene su laicima, ali bez nje bismo još uvijek živjeli u predznanstvenom, predindustrijskom svijetu. Ni najobrazovaniji ljudi nemaju dobar uvid u aritmetiku i geometriju starih Grka, a niti jedno od njihovih nasljeđa nema direktnijeg utjecaja na naše živote od ostavštine Euklida, Arhimeđa ili Diofanta. A što se modernih besmrtnika tiče, velika otkrića u fizici jednog Newtona ili Einsteina, bila bi nemoguća da nisu bili vrhunski matematičari. Naše je društvo sramotno loše osposobljeno za razumijevanje matematičkog uma.

Demokracija i matematika dvije su velike ostavštine starih Grka. (Trebalo napomenuti da demokracija ne bi funkcionirala bez matematike: izračunati porez, odrediti raspodjelu sjedala u saboru na temelju direktnih i indirektnih glasova.) Bez matematike ne bi bilo nebodera, televizije, računala, komercijalnih zrakoplovnih letova, svemirskih letova niti vremenske prognoze. Bez matematike ne bismo bili ništa napredniji od starih Babilonaca. Kulturološka vrijednost i monetarno ekonomska (gospodarska) vrijednost matematike su nemjerljive.

I što je još važnije, zakoni prirode pisani su matematičkim jezikom: od jednadžbi opće relativnosti koje opisuju gibanjem planeta, zvijezda i galaksija u cijelom svemiru do elektrokemijskih signala u

našem mozgu. Što dublje ulazite u materiju, matematika u njezinim temeljima postaje sve vidljivija, dosežući svoj vrhunac u kvantnoj mehanici.

Jedan je od najplemenitijih ljudskih napora razumijevanje svemira u kojem živimo, a to ne bi bilo moguće bez matematike.

Matematika kao jezik tehnologije

Posljednjih se 50 godina na dosad neviđen način iskazala sva moć matematike: kroz računala. Danas malo toga u životu radi bez računala, od skeniranja barkoda pri kupnji do kontrole liftova u neboderima.

Učimo li o prostim brojevima i RSA kodiranju, steći ćemo povjerenje u internetsku sigurnost, a učimo li o računalnom programiranju ili mrežnim protokolima, znat ćemo zašto se računalo srušilo i kako to možemo izbjeći.

Premda sve ove teme nemaju direktnu praktičnu primjenu u svakodnevnom životu, osobno sam izuzetno zadovoljan što mogu razumjeti nešto što je u mojem životu toliko važno.

Ljepota matematike

Čisti matematičari poznati su po strastvenim pričama o "ljepoti" matematike, kao slike ili glazbenog djela. Zanimljivu raspravu o tome napisali su Hardy u članku *A Mathematician's Apology* [8], te Bramall i White u poglavlju 9 djela *Why Learn Maths?* [1].

Teško je osporiti njihove argumente: kao što možete voljeti ili ne voljeti klasičnu glazbu, možete cijeniti ili ne cijeniti ljepotu nekog dokaza ili poučka. Ali kao i bilo koji oblik umjetnosti, matematika zaslužuje da bude poštovana čak i od strane onih koji je ne cijene.

Sažetak

Nema sumnje u to koliko je matematika važna u tehnologiji i znanosti. To međutim ne znači da poučavanje djece o tome ima neku vrijednost. Aspekt "ljepote" matematike time je još kontroverzniji.

Osobno smatram da ogromna važnost matematike u našem svijetu predstavlja dovoljan razlog da o tome učimo, čak i ako ne znamo *izvoditi* tu naprednu matematiku – kao što znamo za Mozarta i njegova djela, čak i ako ne znamo svirati njegovu glazbu.

Christer Kiselman u [9] spominje još jednu kulturološku vrijednost matematike: **međunarodnost**. Iako simboli i riječi mogu biti različiti, matematički koncepti isti su svugdje u svijetu – “pa čak i u vanzemaljskim civilizacijama u drugim galaksijama”. Čista matematika zaista briše granice i dopušta u velikoj mjeri međunarodnu suradnju.

Sažetak i zaključak

Ovaj rad analizirao je vrijednosti poučavanja matematike iz nekoliko aspekata: iz aspekta praktične vrijednosti u svakodnevnom životu, iz aspekta vrijednosti matematičkog zaključivanja te iz aspekta kulturološke vrijednosti matematike. Naravno, nemoguće je kvantitativno izmjeriti te vrijednosti, a njihova relativna važnost u velikoj mjeri ovisi o osobnom mišljenju i iskustvu čitatelja.

Nema sumnje u to da je matematika kao predmet neprocjenjiva, međutim većina djece sumnja u vrijednosti školskog matematičkog kurikuluma.

Moj je zaključak da ne bismo smjeli poučavati *manje* matematike, već *drukčiju* matematiku, usredotočenu više na rješavanje problema i “matematičko razmišljanje” ili na matematičku intuiciju u realnim životnim situacijama, a manje na pamćenje formula i jednostavnu primjenu algoritama.

U ovom radu naveo sam i neke primjere mogućih rješenja da se matematički kurikulum učini uzbudljivijim, korisnijim i modernijim. Trenutačno postoje brojne vladine i nevladine inicijative za promjenu školske matematike. Pravo je vrijeme za rad u obrazovanju i za promatranje svega što će se dogoditi sljedeći niz godina.

LITERATURA

- 1/ Steve Bramall and John White (ur.): *Why Learn Maths?*, Institute of Education, London, 2000.
- 2/ Paul Lockhart (2002.): *A Mathematician's Lament*, www.maa.org/devlin/LockhartsLament.pdf
- 3/ S. Papert (1971.): *Teaching Children to be Mathematicians vs. Teaching about Mathematics*, Artificial Intelligence Memo 249, MIT.
- 4/ C. Blair, D. Gamson, S. Thorne, D. Baker (2005.): *Rising Mean IQ: Cognitive Demand of Mathematics Education for Young Children, Population Exposure to Formal Schooling, and the Neurobiology of the Prefrontal Cortex*, Intelligence, V33 N1, Elsevier.
- 5/ G. Hanna, E. Barbeau (2002.): *What is proof?*, in “History of Modern Science and Mathematics”, Charles Scribner's Sons, New York.
- 6/ G. Hanna (1996.): *The Ongoing Value of Proof*, Proceedings of the International Group for the Psychology of Mathematics Education, Valencia.
- 7/ U. d'Ambrosio (1985.): *Ethnomathematics and its place in the history and pedagogy of mathematics*, in “For the learning of Mathematics 5”.
- 8/ G. H. Hardy (1940.): *A Mathematician's Apology*.
- 9/ C. Kiselman: *The cultural significance of mathematics*, www2.math.uu.se/~kiselman/cultureNZ.pdf

Dodatna preporučena literatura

- 1/ Paul Ernest: *Why Teach Mathematics*, University of Exeter, people.exeter.ac.uk/PErnest/why.htm.
- 2/ P. J. Davis and R. Hersh (1980.): *The Mathematical Experience*, Birkhauser, Boston.
- 3/ Morgens Niss, Alan Bishop (ur.) (1996.): *The International Handbook of Mathematics Education*, Chapter 1: Goals of Mathematics Teaching, Springer International Handbooks of Education.
- 4/ H. Bondi: *The Dangers of Rejecting Mathematics*, Times Higher Education Supplement, 26.3.76.

Prevela: Sandra Gračan

2019 je najmanji broj koji se na 6 načina može prikazati kao zbroj kvadrata triju prostih brojeva:

$$7^2 + 11^2 + 43^2 = 2019$$

$$7^2 + 17^2 + 41^2 = 2019$$

$$13^2 + 13^2 + 41^2 = 2019$$

$$11^2 + 23^2 + 37^2 = 2019$$

$$17^2 + 19^2 + 37^2 = 2019$$

$$23^2 + 23^2 + 31^2 = 2019.$$